

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

- * Türklerin İslam dinine girmeden önce meydana getirdikleri edebiyattır.
- * Bu dönem edebiyatı genel olarak sözlüdür. Yazılı ürün yok denecek kadar azdır.

Sözlü Edebiyat

- ✓ Yazının bulunuşundan önce her toplumda olduğu gibi, Türklerde de kendilerine özgü sözlü edebiyat ürünleri vardı. Bunlar, eski Türk toplumlarının sığın, şölen, yığ adını verdikleri dini törenlerinden doğan ürünlerdir.
- ✓ Eski Türkler, genel süreç anlarına "sığın", kurban törenlerine "şölen", yas, ölüm törenlerine "yığ" adını verirdi.
- ✓ Bu dini törenler saman, kam, bakır ve ozan adını alan kişiler tarafından yönetilirdi.
- ✓ Büyücülük, müzisyenlik, hekimlik ve sairlik gibi nitelikleri olan bu yöneticiler törenlerde milli sazlarıyla, Oguzlarda kopuz, bastı destan parçalarını veya kosuk, sagu adı verilen şiirlerini söylerlerdi.

İslamiyet Öncesi Türk Şiirinin Özellikleri

- ⇒ Şiirler hece ölçüsüyle söylenmiştir.
- ⇒ Şiirlerde genellikle yarım uyak kullanılmıştır.
- ⇒ Nazım birimi dördüktür.
- ⇒ Dildeki sözcük sayısı sınırlı kalmıştır, yabancı dillerin etkisi yoktur.
- ⇒ Tabiatla iç içe olmaları için sanatçılar benzetmelerde doğadan yararlanmışlardır.
- ⇒ Şiirlerde işlenen konular; kahramanlık, yiğitlik, ölüm, savaş ve aşktır.

"Hiç kimse başarı merdiventerini elleri
cebinde tırmanmamıştır."

SÖZLÜ DÖNEMİN ÜRÜNLERİ

KOŞUK

⇒ Dört yüzyılda süregelen ⇒ Bir kızın ölümü ⇒ İslamiyet öncesi Türk ⇒ Eski çağlarda, savaş, namaz şeklidir. üzerine duyulan acıyı edebiyatında ataközü - göç ve afet gibi önemli olayların etkisiyle söylenir.

⇒ Yigirmi, ask, tabiat gibi konular işlenir. ⇒ Bir düşüncesi, bir derlenmiş, uzun, manzum, herce veznî kullanılır. ⇒ Yığ türlerinde söyneyimi, bir baidü en ne yigirlik öykülerinin der-

⇒ Uyuk düzeni evvel, benzeri uzunun halk e- cözümle kısaca anlatan benf düaentendiği siile- secebe, d d d b şeklinde debiyatındaki karşılığı kalıplardır. re denir.

⇒ "ağıt" Divan edebi- ⇒ İslamiyet öncesi Türk ⇒ Olay ve kişiler olagan- ⇒ Kosgun halk edebi- yatındaki karşılığı edebiyatına ait en güzel üstü özellikler tasir.

⇒ "kosma", Divan ede- ⇒ Uyuk düzeni koşuk- lı Mahmud'un yaşadığı, Destanlar oluşumları bakımdan "dogal des- biyatındaki karşılığı" taki gibidir. Divanü Lügati't Türk tan ve yapay destan

⇒ "gazel" dir. ⇒ Elimiadeki en eski adlı eserde görüyoruz. diye ikiye ayrılır.

⇒ Kopuz estiginde söy- sugu örneği Saka Tudu ⇒ Bicim olarak bir düa Dogal Destan: Yazarı belli lenir. lerinden Alp Er Tunga yadı fümcesi veya bir olmayan İslamiyet öncesi

adına söylenmiştir. şiir dizesi, şiirî okutulu- denemde yazanmış olan ele alır.

⇒ "Yapay Destan": Yazarı bel- li olan yakın zamanda ya- zılan destanlardır.

SAGU

SAV

DESTAN

Doğal Destanlar

İlyada, Odysseia → (Yunan)
 Şehname → (İran)
 Kalevala → (Fin)
 Nibelungen → (Alman)
 Gilgames → (Sümer)
 Cid → (İspanyol)
 Igor → (Rus)
 Şinto → (Japon)
 Ramayana } (Hind)
 Mahabharata }
 Beowulf → (İngiliz)
 Yaratılış → (Atılgan - Yakut)

Yapay Destanlar

Kurtarılmış Kudüs → (Tasso)
 Kaybolmuş Cennet → (Milton)
 İlahi Komedya → (Dante)
 Aeneis → (Virgilius)
 Henriade → (Voltaire)
 Çılgın Orlando → (Ariosto)
 Genç Osman → (Kayıkcı Kul Mustafa)
 Üç Şehitler → (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
 Çanakkale → (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

İslamiyet Öncesi Türk Destanları

✓ Destanlarımızda * rüya, ışık, ağaç, kirklar, at, ök, yağ, mağara, ak sakatın ihtiyar, gıda taşı gibi motifler kullanılmıştır.

SAKA TÜRKLERİ

Alp Er Tunga Destanı: Türk - İran savaşlarıyla, Alp Er Tunga'nın (Şehname'de Afrasiyap olarak geçen kahramanın) yigittliklerinin anlatıldığı destandır.

Su Destanı: İskender ile Türkler arasındaki savaşların ve hükümdar Su'nun anlatıldığı destandır.

HUN TÜRKLERİ

Oğuz Kağan Destanı: Hun Hükümdarı Mete'nin Oğuz Kağan kişiliğinde yigittliklerini, ülkesini genişletip oğulları arasında nasıl bölüştürdüğünü anlatan destandır.

KÖKTÜRKLER

Bozkurt Destanı: Savaşta yaralanan bir Türk'ün, dışı bir kurt tarafından kurtarılmasını ve Türklerin zamanla çoğalmasını anlatır.

Ergenekon Destanı: Bir yenilgi sonunda Ergenekon'a çekilen Türklerin orada çöğalıp bir demir dağı erittikten sonra oradan kurtulmalarını anlatan destandır.

UYGUR TÜRKLERİ

Türeyiş Destanı: Uygur Hakanının, üç kızını insanoğluyla evlendirmeyi uygun bulmayarak Tanrı'ya, kızlarıyla evlenmesi için yalvarması ve tanrının bir kurt suretinde görünerek Hakanın kızıyla evlenmesi ve Uygur Türklerinin bu evlilikten çöğalmaları anlatılır.

Göç Destanı: Türklerin, kutsal taşı olan "Yada"yı Çinlilere vermeleri üzerine Tanrı tarafından cezalandırılmaları; kuraklığın başlaması nedeniyle de göç etmeleri anlatılır.

Yaratılış Destanı: Türk milletinin dünyanın yaratılışı hakkındaki görüş ve inanışlarını anlatarak, yakın çağlara kadar, Orta Asya Türk halkı arasında yaşama gücünü gösteren Yaratılış Destanı ise bu destanların dışında bütün hepsinin başlangıcı sayabileceğimiz bir destandır. Bu destanda Tanrı'nın Kayra Han'ın dünyayı yaratması ve seytarı (erglig) huzurunda koyması anlatılır.

İslamiyetin Kabulünden Sonraki Türk Destanları

Saltuk Buğra Han Destanı: Karahanlı Hükümdarı Saltuk Buğra Han'ın çeşitli illerdeki insanları Müslümanlığa çağırmasını, inanmayanlara keramet göstermesini, savaşlarda ağzından ateşler saçarak inanmayanların yakılması anlatılır.

Cengiz Han Destanı: Moğol Hükümdarı Cengiz Han'ın yaşamı, savaşları ve Moğol istilasından sonra Kıpçak bozkırlarında ve eski Uygurların yaşadığı bölgelerdeki olaylar anlatılır.

Battal Gazi Destanı: Destanın kahramanı, Türkler arasında Battal Gazi adıyla benimsenmiş bir Arap savaşçısıdır. Emevilerin Hristiyanlarla yaptıkları savaşlarda büyük kahramanlıklar gösteren Abdullah isimli bir kişinin kahramanlıkları, zamanla

Battal Gazi destanını doğurmuştur. Battal Gazi, Müslümanlığı yaymak için insanların yanı sıra; büyücü, kade ve dev gibi olağanüstü güçlerde de savaşı.

Danışment Gazi Destanı: Anadolu'nun fethi ve bu mücadelelerin kahramanları anlatılır. Olayların tarihi gerçeklere uygun olduğundan, kahramanlarının yaşamış Türk beyleri olmasından, Anadolu coğrafyasının gerçek izleriyle anlatılmasından dolayı uzun süre tarih kitabı olarak nitelendirilmiştir.

Köröğlu Destanı: Destanın kahramanı Köröğlu'nun, Bolu Beyi tarafından gözlerine mil çekilerek kör edilen babasının intikamını almak için dağlara çıkar. Yaşamını yoksul ve sarsızlara yardım ederek geçirir. Halk inancına göre: "Silah icat edildi mentlik bozuldu" demiş ve kirlere karışmıştır.

Manas Destanı: Müslüman kınazlarla Putperest Kalmuklar arasındaki mücadeleler anlatılır. Destanın başkahramanı Manas, İslamiyet'i yaymak için mücadeleye eden kahraman bir savaşıdır. Destanda, İslamiyet öncesindeki Türklerin yaşam, kültür ve inanışlarına dair bilgiler de yer almaktadır. Destan baştan sona Manas'ın kahramanlıklarını anlatır.

İlk defa Rus Bilgini Radlof tarafından yazıya geçirilmiştir. Destanın bütünü 200.000 dize tutar. Bu bakımdan dünyanın en uzun destanı sayılmaktadır.

DİKKAT 2T

